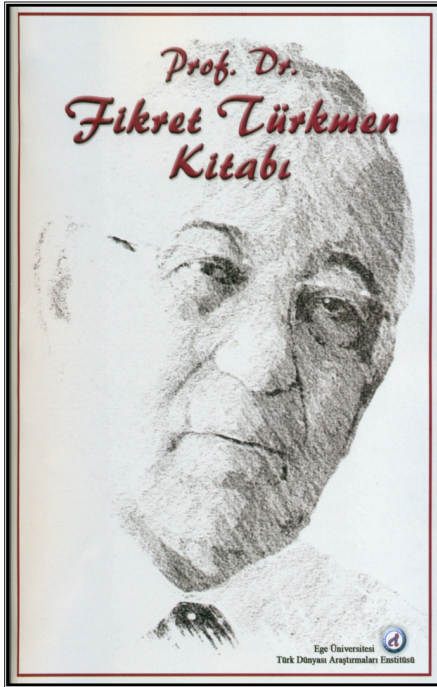

KİTAP DEĞERLENDİRME

“Prof. Dr. Fikret Türkmen Kitabı”

Ege Üniversitesi Basımevi, Editörler: Zeki Kaymaz, Alimcan İneyet,
İzmir 2012, ss. 708

Ayşe ATAY, Gülseren ÖZDEMİR

*“Ne kadar çok elimiz varmış meğer
İlkin senin elin, sonra seninkiyle tutuşan bizimki
Sonra, ellerin elleri...
Ne kadar çok elimiz oldu, baksana
Tutuşa tutuşa
Bir orman yangını gibi”¹*

Türk dünyasının önemli bilim adamlarından Prof. Dr. Fikret Türkmen’e adanmış olan “Prof. Dr. Fikret Türkmen Kitabı” adlı eser, kırk beş yıl boyunca aktif olarak Türk kültürünün araştırılması ve geliştirilmesinde öncülük yapan bu büyük insan için hazırlanan ikinci armağan kitaptır. 2005 yılında Fikret Türkmen’in altmışıncı yaşı dolayısıyla yayımlanan armağan kitaptan sonra, 2012 yılında resmî emekliliği

nedeniyle hazırlanan bu eser, içerdiği pek çok ilmî makale ile geniş ilgi ve araştırma alanlarına sahip Fikret Türkmen’in bugüne kadarki bilimsel çalışma ve çabalarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünün 1992 yılında zor şartlarda kurulmasından bugünkü gelişmiş yapısına ulaşıncaya dek büyük emek veren Fikret Türkmen’in adı, yıllardır müdürlüğünü yaptığı bu kurumla bütünleşmiştir. Bilge ve bilgin bir kişi

¹ Bu mısralar, Can Yücel’in “El Tutuşa Tutuşa” şiirinin yeniden düzenlenmiş biçimidir.

olan Türkmen hocaya küçük bir vefa göstergesi olarak Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü hocalarından Prof. Dr. Alimcan İneyet ve Prof. Dr. Zeki Kaymaz'ın editörlüğünde; Prof. Dr. Metin Ekici, Prof. Dr. Turan Gökçe, Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Prof. Dr. Nadim Macit, Prof. Dr. Yüksel Sayan, Yrd. Doç. Dr. Pınar Fedakâr ve Araştırma Görevlisi Doktor Ferah Türker tarafından düzenlenen eserde pek çok alandan kırk iki makale yer almaktadır. Yazıların büyük çoğunluğu geçmişten bugüne Fikret Türkmen'in çeşitli milletlerden ve Türk boylarından geniş bir yelpazedeki öğrencilerine aittir. Her biri alanına hâkim bu akademisyenlerin Türk edebiyatı, halk bilimi, dil bilim, tarih, sanat tarihi, uluslar arası ilişkiler, teoloji ve siyaset gibi konulardaki makaleleri, bu alanlarda yapılmış önemli ve ilgi çekici çalışmalardır.

Prof. Dr. Zeki Kaymaz'ın ön sözüyle başlayan eserde, öncelikle Fikret Türkmen'in yaşamına, ilgi ve araştırma alanlarının genişliğini yansıtan eserlerine yer verilmiştir. Türkiye'de ve dünyada pek çok bilimsel kuruluşun üyesi veya kurucu üyesi olan Fikret Türkmen, bugüne kadar 131 makale, 142 ulusal ve uluslar arası bildiri, 21 kitap, 14 ansiklopedi maddesi hazırlamıştır. Yurt içinde ve yurt dışında pek çok bilimsel organizasyonda yer almış; İngilizce, Fransızca, Çince, Rusça gibi yabancı dillerde ve çeşitli Türk lehçelerinde makaleler yayımlamıştır. 1974'te Türkiye'de çıkan "Âşık Garip" adlı kitabı İtalya'da Venedik Üniversitesi'nde özetlenerek basılmıştır. 19 projeye imza atmış, sayısız öğrenci yetiştirmiş olan Fikret Türkmen, kurucusu olduğu enstitüyü dünyaya açılan bir bilim merkezi haline getirmiş, yol gösterici öncü tavrıyla Türk dünyasının çağdaş Dede Korkut'u olmuştur. Armağan kitaba "Prof. Dr. Fikret Türkmen Kitabı" adı verilmesinin nedeni, "Kitab-ı Dede Korkut"a gönderme yapmak ve bu anlamlı benzerliği vurgulamaktır.

Disiplinler arası ve karşılaştırmalı çalışmaları barındıran armağan kitapta, sözlü kültürle yazılı kültürün, tarihle edebiyatın, halk bilimi ile siyasetin, modern edebiyatla geleneksel edebiyatın harmanlandığı teorik alt yapısı sağlam çalışmalar dikkati çekmektedir. Sosyal bilimlerin türlü alanlarına ait olan bu çalışmalar Anadolu, Kıbrıs, Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Doğu Türkistan, İran, Çuvaşistan, Hakasya, Balkanlar ve yine Balkanlarda yer alan Makedonya, Bosna, Kosova gibi pek çok coğrafyada yapılan araştırmaların ürünüdür. Destan, hikâye, türkü, seyirlik oyun, gölge oyunu, atasözü, bilmece, ağıt gibi türlerde bu coğrafyalar bağlamında içerik, biçim ve dil özelliklerine göre önemli değerlendirmelerde bulunan makaleler yanında, çoğunluğu karşılaştırmalı yöntemle hazırlanan modern hikâye ve roman türündeki çalışmalar da mevcuttur. Eserde ayrıca Türk dünyasının sosyo-kültürel ve siyasi durumunu, bu coğrafyanın çeşitli bölgelerindeki halk inançlarını, söz konusu inançlara ait ritüelleri, inancın ve yaşam tarzının göstergesi olan mezar taşlarını, inanç-siyaset ilişkisini, küreselleşmenin yarattığı ekonomik değişimleri ele alan çalışmalar yer almaktadır.

708 sayfalık kitabın sonunda Fikret Türkmen için söylenenler, ona yazılan mektuplar ve kendisiyle ilgili fotoğraflara yer verilmiştir. Bunlar arasında Fikret Türkmen'e Türk kültür hayatının önemli isimlerinden Mehmet Kaplan'dan, Cahit Öztelli'den, Pertev Naili Boratav'dan, Şükrü Elçin'den gelen mektuplar bulunmaktadır. Fikret Türkmen'in doktora hocası olan Mehmet Kaplan'ın Türkmen hakkında 14 Ekim 1974 tarihinde ilgili makama yazmış olduğu mektupta yer alan şu satırlar, onun henüz genç bir doktorken büyük âlim Mehmet Kaplan üzerinde bıraktığı etkiyi göstermesi açısından son derece önemlidir:

“Dr. Türkmen hakiki bir ilim adamıdır. Sahasına karşı geniş bir tecüssü vardır. Türkiye’de geliştiği zaman sadece Türk kültürüyle değil İslâm ve dünya kültürüyle de ilgili malzemeler ortaya koyabilecek bir sahada çalışmaktadır. Fransızların araştırma ve düşünme metodlarından çok istifade edeceği kanaatindeyim.”²

Mehmet Kaplan’dan sonra, “bilgi ve görgüyü artırmak” adlı devlet projesi kapsamında gittiği Fransa’da Pertev Naili Boratav’la çalışan Fikret Türkmen, öğrendiklerine her daim yeni şeyler kattığı bir yaşam serüveni içerisinde olmuştur. Yaptıklarımız, bizi ve düşüncelerimizi ortaya koyan hakikatlerdir. Fikret Türkmen’in yaşamı da bu gerçeği ispat etmektedir. Türkmen, neye inanmış, neyi doğru bulmuşsa kararlılıkla azimle bunlar için çabalamıştır. Yörüklerin “Kuşlar alayıyla uçar.” sözünü bize hatırlatırcasına o her zaman iş ve dava arkadaşları, asistanları ve öğrencileriyle bir ruh bütünlüğü içerisinde olmuştur. “Kendine ne istiyorsa ayrığa da onu dileyen” vakur haliyle insanların takdirini kazanmış, çalışma azimlerini artırmıştır.

Âdeta kendini adadığı, emek ve sevgiyle yoğurarak yeşerttiği çalışma gayretini güçlü bir metodoloji ile birleştiren Fikret Türkmen, akademisyenliğinin yanı sıra kıvrak zekâsıyla sorunlara çözüm üretebilme kabiliyeti, ayrıntıyı gözden kaçırmayan dikkati ve öngörülülüğüyle bilinir. Evliya Çelebi misali dolaşarak bir yığın kitapla enstitüye geri dönen ama hep bir meşguliyet içinde bir işten ötekine koştururken vaktini alabildiğimiz sınırlı zamanlarında, taşıdığı samimiyet ve anlattıklarınıza gösterdiği dikkatle hepimizi şaşırır. Türlü anekdotlar ve fıkralarla süslediği sohbeti, daima kulağımıza küpe olacak çıkarsamalarla yüklüdür.

Bir şeyleri başarmak, önce ona inanmakla mümkün olur. Hocamızın bize öğrettiği şey, yolun ucunda gördüğü bir ışığa ulaşıp onunla yanımızı yöremizi aydınlatabilme inancı, emeğin karşılığını alabilme becerisidir. Bilgi bu tür bir inançla, onu aktardığımız, paylaştığımız ve böylece çoğalttığımız sürece anlamını bulur. Fikret Türkmen öğrenmeyi, öğretmeyi, gelişip derinleşmeyi kendine ilke edinmiş bir insandır. Köklerine, öğrendiklerine, dostlarına ve öğrencilerine duyduğu vefa ise, onu herkesten ayrıcalıklı bir yere taşır. Balkanlardan Orta Asya’ya Türkmen’in vefayla beslenen “selâmı”, verildiğinde zoru kolay, uzağı yakın edecek değerde, kapalı kapıları aralayacak güçtedir. Onun, çevresine vefası kadar, öğrencilerinin, dostlarının da ona güveni tamdır.

Fikret Türkmen, bizim bugünden tarihimize uzattığımız elimiz olmuştur. Dalları dört bir yana yayılmış bir ağacın, köklerine uzanıp ondan güç almasının gerekliliğini hepimize fark ettirmiştir. Kendisi, aynı ülkü ile çarpan yüreklerin, ülkelere çizilen sınırlarlarla bölünüp parçalanamayacağı gerçeğinin, âdeta yirmi birinci yüzyılın “Türkmen kocası” olarak temsilciliğini yapmıştır. Türk kültürünün, edebiyatının, folklorunun, tarihinin, dilinin ve inançlarının beşeriyet mozaiğindeki önemli yerini tespit edip bu gerçeğin önemini yalnız öğrencilerine değil, kendisini tanıyan herkese anlatıp hissettirebilmiştir.

Şairin dediği gibi “Bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşesine” yaşayıp yaşatabildiğimizde milletlerin varlığı anlam kazanacaktır. Fikret Türkmen bu anlayış doğrultu-

² Prof. Dr. Fikret Türkmen Kitabı, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2012, s. 673.

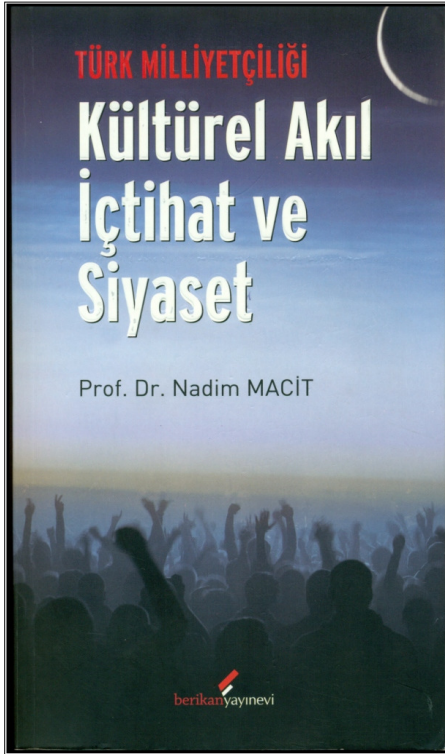
sunda, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünün kapılarını Türk Dünyası ülkelerinden olduğu kadar, Sırbistan, Kosova, Çek Cumhuriyeti, Gürcistan gibi ülkelere gelen akademisyen ve öğrencilere de yüreklilikle açmıştır.

İnsanın ebediyete kavuşması ancak kendi varlığını yüce bir amaca adanmasıyla mümkündür. Her daim yenilenecek, gelişecek, “bulanmadan, donmadan” akarak geleceği bu şiarla kucaklayan Fikret Türkmen, dileriz yarınlarımızın da Dede Korkut’u olsun.

Nadim Macit, “Türk Milliyetçiliği: Kültürel Akıl, İçtihat ve Siyaset”

Berikan Yayınları, Ankara 2011, 624 s.

Bahadır Bumin ÖZARSLAN*

Milliyetçilik, sıra dışı cazibeye sahip bir gerçeklik olarak üzerinde sıkça durulan konulardan biridir. Kavram olarak ortaya çıkışından önce bile doğrudan veya dolaylı, bilinçli ve bilinç dışı, her milletin özgeçmişinde etkisi çok belirgin bir şekilde hissedilen ve gözlemlenen milliyetçilik konusunda, Batı’da önemli bir yazılı birikim oluşmuştur. Doğal olarak bu birikim, Batı’da ortaya çıkan milliyetçiliğin kendine has temelleri üzerine inşa edilmiştir. Ülkemizde de ilgi çeken bir konu olması münasebetiyle milliyetçilik, her dönem revaçta olmuştur. Ancak ülkemizdeki yazılı birikimde, görünür ve/veya bilinçaltında yatan “Batılı gözlük hayranlığı”nın etkisiyle bilerek ya da farkında olmadan Batılı bir zemin dikkat çekmektedir. İşin ilginç tarafı, kendisini Türk Milliyetçisi kimliğiyle ifade eden aydınların bir kısmında da benzer hastalıklar mevcuttur. İşte, Prof. Dr. Nadim MACİT’in “**Türk Milliyetçiliği: Kültürel Akıl, İçtihat ve Siyaset**” isimli çalışması, konunun

cazibesinden kaynaklanan ve Batı’ya yaslanan bir eser yaratma çabasından değil, tam tersine fikrî adanmışlığın bir mahsulü olarak Türk Milliyetçiliği’nin kökenini ve dayandığı temelleri, sağlıklı ve yerli bir bakış açısıyla ortaya koyma saikiyle üretilmiş bir kitaptır. Berikan Yayınevi tarafından basılan ve 600 sayfanın üzerindeki bu eser, bir yandan Batılıların bakı-

* Araş. Gör.Dr.,Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Sosyal, Ekonomik ve Siyasal İlişkiler Anabilim Dalı, ozarслан36@yahoo.com

şını ortaya koyarken diğer yandan da takipçisi olduğu Ziya GÖKALP, Osman TURAN, Erol GÜNGÖR ve Durmuş HOCAOĞLU gibi seleflerinin ortaya koyduğu berraklıkta, konunun “Türk’çe” temellerini gözler önüne seren ilmî bir çabadır.

Nadim MACİT, hareket noktası olarak kültürel aklı esas almıştır. Kitaba da adını veren bu kavramın temelinde ise dil ve tarih yatmaktadır. Zira MACİT’e göre fikrî tartışma, bir şeyin ya zihnî ya da haricî varlığı üzerinde yürütülür. Bir inanç sisteminin ve siyasî anlayışın zihin haricindeki varlığı, dil ve tarihtir. Bu tartışmada ilk başvurulacak aracın dil olduğunu ifade eden MACİT, herhangi bir kültür sistemi ve millet üzerine yapılacak tartışmanın da o milletin dilini ve kültürünü yansıtan tarihî tecrübeye dayandığına dikkat çekerek; insanlığın her aşamasında inançlar, mekânlar, sınırlar, adlandırmalar, aidiyetler, hâkimiyet modelleri, iktisadî ve siyasî çıkarlar gibi unsurların farklı tarihî tecrübelerin ve milletlerin varlığını onayladığını dile getirmektedir¹. Türk Milleti’nin var oluşunu sağlayan dili, kültürü ve mefkûreyi, tarihî tecrübeden geçmiş muhkem direkler olarak nitelendiren yazar, Türk Milleti’nin tarih boyunca değer üreten, değer veren ve değerlendiren bir kültürel akla sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda Türk Milliyetçiliği’ni, “... İmandan hayata, fikirden siyasete, ahlaktan sanata yayılan bu kültürel aklı kavramak ve geliştirmek, millet olmanın farkına varmaktır, milliyetçi olmaktır. Öyleyse **milliyetçilik; oluşturulmuş akla dayanan inşa edici zihniyettir, Türk milletinin tarihî tecrübesini ve kültürel birikimini benimsemek ve tarihî ufkun etkinliği bağlamında yeniden inşa etmektir.**” şeklinde tanımlamaktadır².

Bir milletin konuştuğu dilin, bir dünya sistemi oluşturma yeteneğini kaybetmesi durumunda o dilin sıradanlaşacağını ve işlevini kaybedeceğini belirten MACİT, “... **Dil; bir kimliğin ve aidiyetin ortak unsuru olmasına karşın, her zaman bir dünya-dil sistemi olma özelliğini taşımaz. Çağa ait deyimlerin ötesine geçerek insan etkinliğine konu olan her alanda başka bir dili bünyesine taşıyan ve kullandığı dili o kültürün ruhuyla anlamlandıran bir dil geçerliliğini yitirir. Sadece iletişim işlevini yerine getiren bir dil; kalıcı ve etkili bir geleniğin, yani bir dünya görüşünün taşıyıcısı olamaz. Fakat iletişim işlevinin ötesinde bir dünya tasavvurunu ve yaşantı biçimini bünyesinde taşıyan dil; her kırım döneminde yeniden inşa edilebilir. Türk milleti bu görevi her tarihî kırım döneminde yerine getirmiştir. Belirtilen bağlamda **milliyetçilik dili, dünya-dil sistemi hâline getirme mefkûresidir.**”³ ifadeleriyle dilin önemine ve Türk Milliyetçiliği açısından dünya inşa etme noktasındaki misyonuna işaret etmektedir. Türk Milliyetçilerinin dil ve ülkü birliğini savunduğunu; Türkçe merkezli bir Türk Dünyası kurma ülküsünü savunanların, Türk Milleti’nin iç sesine kulak vererek onların varoluş iradelerine riayet etmeye dayalı millî bir görev üstlendiğini vurgulamıştır. Bu sebeple fikrî ve siyasî bir hareket olarak bağımsızlık konusunda Türk Milliyetçilerinin hassasiyetine dikkat çekerek bu hassasiyetin Mete Han’dan Atatürk’e kadar uzanan ortak bir söylem ve iman meselesi olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca, Türk tarihinin ve kültürünün yorumuna dayalı Türk Milliyetçiliği’nin devletin değil, milletin ideolojisi olduğunun; bütün**

¹ Bkz. Nadim MACİT, **Türk Milliyetçiliği: Kültürel Akıl, İçtihat ve Siyaset**, Berikan Yayınevi, Ankara 2011, s. 13

² MACİT, s. 126-127

³ MACİT, s. 39-40

meselelerin merkezine milleti koyduğunun; geleceğe dönük bir uyanışın hamisi olmayı, her türlü iktidara ve çıkara tercih ettiğinin altını çizmektedir⁴.

Nadim MACİT eserinde, milliyetçiliği tarihî bir kategori ve modern bir olgu olarak kabul edip muhayyel olduğunu iddia eden çevrelere karşı, bazı cevaplar da vermektedir. Bu tip iddialarda bulunanların daha işin başında, beşerî durumu kuran ve tanımlayan unsurları yok saydığını belirten MACİT, milletin bir suret ve gölge olmadığını; aksi takdirde beşerî toplumun tabiatını ve birlikte yaşama arzusunu tartışmanın bir anlam taşımayacağını ifade etmektedir. Milliyetçiliği modern bir olgu, tarihî bir kategori ve kendine özgü olarak niteledirenlere karşı, her ideolojinin ve davranış biçiminin kendini önemsediği ve doğru gördüğü; aksine bir durumun inanç ve değer algısını oyuna dönüştüreceği hatırlatmasını yapan MACİT, böylesi görüşlerin Türk Milliyetçisi olduğunu iddia eden kişilerin ağzından çıkmasını ise **“müntehir cehalet”** olarak değerlendirmektedir⁵.

Tarihin derinliklerinden günümüze kadar uzanan süre zarfında, Türk aklının felsefe ve ilim yoluyla medeniyete dönüştürme, dünya inşa etme, siyasî hareket tarzı oluşturma, kopuş-çöküş dönemlerinde yeni imkânlar arama ve kendini yeninde tanımlama kabiliyetine tanıklık edildiğini belirten MACİT, millet inşa etmenin fikirler ve değerler üzerinden mümkün olduğu gerçeğinin altını çizmektedir⁶. Buradan hareketle yazar, tarihî sürecin içinden gelme bilicinin yanında, günümüz dünyası hakkında fikir sahibi olmanın önemine de dikkat çekmektedir. Kendini ve içinde bulunduğu çağı anlamayan milliyetçiliğin, gerçek anlamda bir milliyetçilik olamayacağını; bilgi akışının hızlandığı bir dünyada sürekli iyileştirme yaparak yeni uygulamalar ve yeni bir hareket yöntemi geliştirmenin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Zira MACİT'in dikkat çektiği bir başka tehlikenin panzehiri de yine aynıdır. Bu tehlike, günümüz dünyasında sıkça karşılaşılan zihniyet inşa etme ve yönlendirme faaliyetleridir. Bu politik-stratejik hamleleri bozmanın en sağlam yolu, toplum nezdinde etkinlik kazanmaktır. Aksi takdirde, toplumsal bağlamda etkinliğini yitiren bir fikrî ve siyasî hareketin başarılı olması ancak geçici sebeplere ve dönemlere bağlı olacak, sürekli ve kalıcı olmayacaktır. Bu sebeple Nadim MACİT'e göre Türk Milliyetçilerinin fikrî ve siyasî önderleri, aşağıdan yukarıya doğru bir zihniyet inşa etmenin bütün araçlarını üretmek ve sosyal bağlamda etkin olmak durumundadırlar⁷.

Zihniyet dönüştürme hamlelerine karşılık bilginin değerini ve işlevini anlamak gerektiğini belirten yazar, değerler diplomasisi üzerinden sürdürülen zihniyet dönüştürme hareketlerine karşı siyasî-stratejik aklı devreye sokmak gerektiğini, bunun için de tarihi ve çağın ufkunu anlamaya ve yorumlamaya ihtiyaç olduğunu dile getirmektedir. Milliyetçi bakışın tarihî tecrübeyle ve çağın ufkuyla diyaloga girmesi, kültürel aklı yeniden inşa ederek varolma iradesini her vaziyette ve şartta göstermesi gerektiğini ifade eden yazar⁸, şöyle bir

⁴ MACİT, s. 111

⁵ MACİT, s. 14

⁶ MACİT, s. 126

⁷ MACİT, s. 103-104

⁸ MACİT, s. 104

reçete yazmıştır: “Böyle bir fikrî ve siyasi ortamda milliyetçi bakış; **(a)** Kültürel akla, tarihî ve manevî değerlere dayanmalıdır. **(b)** Kurucu akla, yani Cumhuriyetin kuruluş felsefesine bağlı kalmalıdır. **(c)** Tarihî ufkun etkinlik alanıyla kurucu akıl arasında felsefî bağ kurarak adalet ve hukukun siyasi ve içtimai alanda yerleşmesini esas almalıdır. **(d)** Demokratik kültürün ve hakların ortak akıl üzerinden geliştirilebileceğini ve yerleştirilebileceğini topluma anlatmalıdır. **(e)** Özgürlüğün insan olmanın gereği olan temel ve vazgeçilmez değer olduğunu sözden çıkarıp eyleme dönüştürmelidir. **(f)** Bütün bunların, ortak akıl ve bağımsız devletle mümkün olabileceği hatırd tutulmalı ve bağımlılığın her türü reddedilmelidir”⁹.

Türk Milliyetçiliği fikrini, diğer bazı akımlarla da karşılaştıran Nadim MACİT, muhafazakâr sosyo-politik dilin ve liberal zihniyetin Türk Milliyetçiliği düşünce yapısıyla olan farklılığını ortaya koymuştur. Bu akımların temel düsturlarını ve günümüz dünyasındaki yeni sürümlerini ortaya koyan yazar, yeni muhafazakârlığın ve liberalizmin Türk Milliyetçiliği'nin temel esaslarıyla uzlaşmaz çelişkiler barındırdığını somut olarak tespit etmiştir. Muhafazakâr anlayışın hem değişimi hem de geleneği, din gibi zamandan ve mekândan soyut bir ezeli hakikat olarak algılaması karşısında, Türk Milliyetçiliği bakış açısıyla uyummadığını belirten yazar, Türk Milliyetçiliği açısından hayatın özünün yaratıcı tekâmül olduğuna dikkat çekmektedir. Neticenin sebebin yerine geçerek tarihin ve toplumun tersinden okunmasını felsefî ve içtimai temellerden kopukluk olarak nitelendiren MACİT, Türk Milliyetçiliği düşüncesinin toplumsal gelişimin ürünü olan kurumların tarihî bağlarını dikkate alarak canlı gelenekler şeklinde devam etmesini amaçladığını dile getirmektedir¹⁰. Ayrıca, 1990 sonrasındaki gelişmelerden sonra ortaya çıkan yeni muhafazakâr kalıpla Türk Milliyetçiliği'nin hiçbir rabitasının olamayacağını; iki siyasî söylem arasındaki en belirgin farklardan birinin milletin değerlerini, uluslararası siyasî-stratejik mücadelenin parçası yapan küresel otoriteye tâbiyet noktasında düğümlendiğini; Türk Milliyetçilerinin, Batı merkezli jeopolitik düzenlemelerin bir parçası olan ve muhafazakârlık-din-İslam algısı üzerinden Türk Milleti nezdinde prim yaparak liberal-kapitalist sistemle izdivaca giren iktidarın uygulamalarına alkış tutmasının mümkün olamayacağını ifade etmektedir¹¹.

Nadim MACİT'in liberal düşünceye yönelik eleştirileri de oldukça dikkat çekicidir. Liberal düşünce sistemindeki özgürlük anlayışının ahlakî ve aklı içerikten soyutlanmış olması; bireyi ve bireyin egosunu merkeze alması; bireyin değerinin ekonomik gücüyle ölçülmesi; ekonomik alanda gücü elinde bulunduran iktidara karşı aşırı bağımlı olması gibi gerekçelerle ve son tahlilde özgürlüğe değil, aslında esarete dayalı liberal öğretinin Türk Milliyetçiliği anlayışıyla bağdaşmayacağını belirtmektedir. Zira Türk-İslam kültürü açısından özgürlük, insanın zaman-mekân içinde varoluşuyla bir tutulmaktadır. Eğer insan özgür değilse, zaman-mekân içinde varlığını gerçekleştiremez. Ayrıca özgürlük, insan eyleminin aklı ve ahlakî niteliğinin ölçütü olarak kabul edilmekte; insanın kendisine ve topluma karşı olan sorumluluğunun temelini oluşturmaktadır¹². Bunun dışında, liberalizmin adalet ve eşitlik

⁹ MACİT, s. 130

¹⁰ Bkz. MACİT, s. 442-444

¹¹ MACİT, s. 447-448

¹² MACİT, s. 516-517

anlayışının zannedilenden farklı olduğunu; Türk kültürünün algıladığı adaletin ve eşitliğin tahrif edilerek farklı dinî, etnik ve kültürel grupların talepleri üzerinden millî devlet sisteminin ve Türk toplum yapısının temellerinin yıkımına dönük politikaların tatbik edilmek istendiğini belirten MACİT, “**ufukların buluşması**” olarak nitelendirdiği millî siyaset yoluyla modern burjuvanın ve seçkin zümrenin ürettiği milliyetçilikten farklı olarak Türk Milliyetçiliği’nin milleti esas aldığını hatırlatmaktadır. Dünya paylaşımında etkin olan aktörlerin ürettiği siyasî ve stratejik hesaplara dayanan etnik taleplerin milliyetçilikle değil, ırkçılıkla ilişkilendirilmesi gerektiğini; Türk Milliyetçiliği’nin ise sosyo-psikolojik ve kültürel kuralları esas aldığını; özgürlük ve demokrasi adına günümüzde ileri sürülen bu taleplerin toplumun birlikte yaşama iradesine katkı sağlamadığını; Türk Milliyetçilerinin Ortaçağ’dan kalan bu kabileci mantığa karşı çıkararak “**hür millet-bağımsız devlet**” ülküsünü gerçekleştireceğini dile getirmektedir¹³.

MACİT’in kitabında önemli yer tutan konulardan biri de Türk Milliyetçiliği-İslâm ilişkisidir. “**Tarihin insanî ve İslamî sedası**” olarak vasıflandırdığı Türk Milleti’nin sözlüğünde kadim zamanlardan beri dinin yer aldığını; bazı sıra dışı yorumların aksine dinin kültürel, içtimaî ve iktisadî alanı etkileyen önemli bir etken olduğunu; eski Türk dininde her şeyin yaratıcısı olan tek Tanrı inancının bilindiğini belirten yazar, Türklerin İslâm’ı kabul etmesini, “**işiten bir milletin yeni imanı**” olarak değerlendirmektedir. Türklerin dünyayı İslâm ile tanımadığını, daha önce de devlet kuran ve geliştiren bir millet olduğunu; İslâmiyet ile örtüşen inançlarının ve ruhlarının yeni bir medeniyet kapısı açmada önemli bir rol oynadığını; İslâm’ın Türklerin ruh dünyasına, yaşayışına ve var oluşuna anlam katarak millî kimliği şekillendirmede önemli bir unsur olarak yer aldığını; Türk Müslümanlığı’nın bir derviş geleceğinden ibaret olmadığını; İmam Azam Ebu Hanife-Ebu Mansur Mâtûridî-Ebu’l Muîn en-Neseî çizgisinin İslâm’ın akılcı ve maneviyatçı yorumunu temsil ettiğini; bu Türk bilginlerinin temsil ettiği ekolün üzeri örtülse de özgün bir yere sahip olan bu anlayışın günümüzde giderek artan bir önem kazandığını ifade eden MACİT, İslâm’ın şekilden ibaret olmadığına ve siyasî, iktisadî, vb. konum elde etmek amacıyla dini kullanarak egemen güçlerle ittifakın dindarlık olamayacağına işaret etmektedir. Değerler diplomasisi aracılığıyla yürütülen politika sonucunda, sahte bir din algısı üzerinden kandırılan insanlarımızın gerçekleri gösterme görevinin ise Türk Milliyetçilerine düştüğünü vurgulamaktadır¹⁴.

Prof. Dr. Nadim MACİT, Türk Milliyetçiliği’nin anlamını ortaya koyarken aynı zamanda, “**ne olmadığına**” da işaret etmektedir. “*Türk Milliyetçiliği, devlet gücüyle özdeşleşmiş ve resmî kurumlarla aynileşmiş bir ideoloji değildir. Böyle bir imaj ve sunum Türk milliyetçiliğinin ruhuna aykırıdır. Çünkü Türk milliyetçileri milletin iradesini esas alır. Devlet gücüne ve kurumsal irtibata yaslanarak otoriter ve militarist söylemi Türk milliyetçiliği olarak yutturmak siyasi çıkar çizgisi ve siyasi oyunla buluşur. Türk milletini, kültürel sembollerini ve ülkenin bütünlüğünü savunan bir milliyetçinin, devletin herhangi bir kurumu tarafından siyasi suçlu kapsamına alınması ve değerlerine aykırı düşen bir uygulamaya tabi tutulması milliyetçilikle devlet arasında zorunlu bir bağın olmadığını gösterir. Yakın tarihimiz*

¹³ Bkz. MACİT, s. 517-547

¹⁴ Bkz. MACİT, s. 339-416

bunun somut ve acı misalleriyle doludur. Fakat küresel siyasi otoritenin ortakları ve aracı elemanları yoluyla devletin kurumlarına fitne tohumu ekmesi ve millî kurumları tasfiye etmeye yeltenmesi milliyetçi fikrî ve siyasi iradenin duvarlarına çarparak sahiplerine geri döner.¹⁵ şeklindeki ifadeler, Türk Milliyetçiliği ile ilgili bilinen ve/veya ileri sürülen yaygın yanlışlara da bir cevap niteliğindedir. Bu sözlerin üzerine çok bir şey söylemenin gereği olmadığı açıktır. Zira bu satırlar, yakın tarihî tecrübeden kaynaklanan ve günümüzde de devam ettiği bilinen yalın gerçeği, bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

Kitabın bir özelliği de yalnızca geçmişin muhasebesiyle ve durum tespitiyle yetinilmemiş olmasıdır. “Dünyaya Anlam Vermek: Kültürün Felsefesi”, “Kültürel Akılın İki esası: Milliyet, İslâmiyet”, “Çağı Anlatan Müşterek Dil: Türkçe”, “Tarihin Sözümlü İşitmek ve Anlamak”, “İdeal Kültür: Hayatın Bütünlüğünü Korumak”, “Millet-Devlet Ufkunun Kaynaşması”, “Açık Davranışları Değerlendirme Kıstası: Değerler”, “Millete Değer Vermenin Somut Göstergesi: Hukuk”, “İslâm’ı İstismar Etmeden Benimsemek”, “Bilgiyi Hikmetle Buluşturmak” başlıkları altında, Türk Milliyetçiliği’nin hareket yöntemini ve bunun esaslarını ortaya koyan Nadim MACİT¹⁶, Türk Milliyetçiliği’nin geleceğini inşa etmeye yönelik önerilerde de bulunmaktadır. Yeni tanzim politikaları karşısında, iletişim çağında Türk Milliyetçilerinin kimliği yeniden kurması gerektiğini ileri sürmektedir. Türk kültürünün aklın değer üretme yeteneğini kabul ettiğini hatırlatan yazar, bilgiye ulaşma yöntemini ve araçlarını kullanarak yeni bir felsefi sistemin geliştirilebileceğini, millî kültür dairesinin genişletilerek millî bir çözüm üretmenin mümkün olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada öne çıkardığı eksen, Türk Dünyası’dır. Yirmi birinci yüzyılda Türk Dünyası’nı kurmak gerektiğine işaret eden MACİT, Turan ülküsünün Türk Milliyetçilerine ait bir hedef olduğunu; bu dünyanın tarihte iz bırakan büyük Türk kültürü üzerine inşa edilmesi gerektiğini; ilk aşamada Türk aydınları arasında kavram birliğine ihtiyaç duyulduğunu; bağımsızlığına kavuşan Türk devletlerinin millî ve demokratik bir sistem kurmasının şart olduğunu; Türk devletleri arasında kurulacak uluslararası örgütler aracılığıyla somut sosyal, ekonomik ve siyasal işbirliğini geliştirmenin mümkün olabileceğini; tarih içinde yaşanan krizleri ve ayrışmaları aşmak için kültürel içerikli ortak faaliyet alanlarına öncelik tanınması gerektiğini; öğrenci değişim programları, kültür-sanat faaliyetleri, ulaşım alanında çeşitliliğin ve ucuzluğun sağlanması gibi araçlarla ikili ve çok taraflı ilişkilerin rahatlıkla geliştirilebileceğini belirtmektedir¹⁷.

Son kitabıyla birlikte Prof. Dr. Nadim MACİT, Türk Milliyetçiliği düşünce dünyasına mührünü vurmuş ve Türk Milliyetçisi aydınları içerisindeki yerini silinmez bir şekilde perçinlemiştir. Hepsini de rahmete kavuşmuş Osman TURAN’dan, Erol GÜNGÖR’den ve Durmuş HOCAOĞLU’dan sonra ortaya çıkan boşluğu, gerçek manada doldurma yolunda atılmış ilk ve tek adım olan bu çalışma, önemli bir ihtiyaca cevap verecek kadar doyurucu bir niteliğe sahiptir. Bugüne kadar yaptığı çalışmalarıyla alanında kendini ispatlamış bir akademisyen olarak iddiasını ortaya koymuş olan MACİT, bu eseriyle artık, kendi ifadesiyle “**Türk Milliyetçisi bir aydın sıfatıyla entellektüel bir meydan okuma**”da bulunmaktadır. Bu meydan

¹⁵ MACİT, s. 112

¹⁶ Bkz. MACİT, s. 449-498

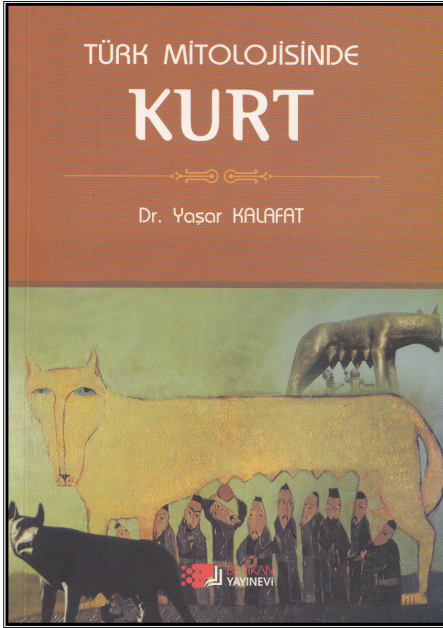
¹⁷ Bkz. MACİT, s. 572-579

okuma, Türk Milliyetçisi olarak bilinen aydınların içinde bulunduğu ruh karmaşasından kaynaklanan farklı eğilimlere yönelik olarak hem camianın içine hem de genel olarak Türk kamuoyunda ve özellikle entellektüel çevrelerde peşin bir nass olarak kabul edilen “Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi’nin demode ve çağdışı kaldığı” yönündeki önyargılı tutuma karşı entellektüel bir isyandır. Ne mutlu bu kutlu isyan bayrağını açana, ne mutlu bu kutlu isyana katılma cesaretini gösterene...

Dr. Yaşar KALAFAT “Türk Mitolojisinde Kurt”,

Berikan Yayınları, Ankara 2012, 134 s.

Erhan AKTAŞ

Benzer veya farklı hayat biçimlerinin hüküm sürdüğü coğrafyalarda olumlu ve kutsal özellikler taşımakla birlikte korku saçıp endişe yaratan hayvanlardan biri de kurttur. Korku-saygı karışımı duyguların tezahürüyle geniş coğrafyalarda yurt tutan Türklerin hayatında kurt önemli bir hayvandır.

Yazarının da belirttiği üzere “kurt” merkezli incelemelerin derlenip serinin üçüncü kitabı olarak yayımlanan “Türk Mitolojisinde Kurt” isimli eser makale ve bildiri olmak üzere altı farklı çalışmadan oluşmuştur. Araştırmacının bu eserden önce *Türk Halk İrfanında Kurt*¹ ve *Türk Halk Tefekküründe Kurt*² isimli iki ayrı çalışması da bulunmaktadır. Bunlardan bildiri olanlar *Bodrum Kurt Baba/Kurt Dede Yatırı Türk İnanmalarında Kurt Bir Tabu Mu İdi?*, *Bir Sandıklı Efsanesi* ve *Türk Kozmogonisinde Kurt* başlıklı çalışmalar olup eserde yer alan diğer incelemeler makaledir. Makale olan çalışmalar *Yozgat Örnekleri ile Anadolu İnanç Coğrafyasında Kurt-Kudret Helvası*, *Barak Baba ve Hayvan Ata Miti*, *Kurt Ata Miti ve Karşılaştırmalı Barak Halk İnançlarıdır*. Yazar son çalışmasını araştırmacı Cevdet Avcı ile birlikte kaleme almıştır.

* Araş. Gör. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Dünyası Edebiyatları ABD hakdeskah@gmail.com

¹ Yaşar Kalafat; **Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları Türk Halk İrfanında Kurt**, Ankara: Berikan Yay. 2008.

² Y. Kalafat; **Türk Kültürlü Halklarda Karşılaştırmalı Halk İnançları Türk Halk Tefekküründe Kurt**, Ankara: Berikan Yay. 2009.

Yazar ilk bildirisi olan *Bodrum Kurt Baba/Kurt Dede Yatırı Türk İnanmalarında Kurt Bir Tabu Mu İdi?*³ Muğla ili Bodrum ilçesinde yer aldığı tespit edilip teyit edilemeyen Kurt Baba/Kurt Dede isimli bir türbe ve bu kutsal şahsiyet etrafında gelişen inanç ve pratiklerden bahsedilmektedir. Kaynak kişilerden alınan bilgilerle böyle bir şahsın zamanında yaşadığı, mübarek bir kişi olduğu veya Horasan menşeli olduğu bilgilerine ulaşan yazar yerel ve dini kurumlarda böyle bir yatırım bulunduğuna dair bir bilgi edinememiştir. Söz konusu başlığa dair kısım yaklaşık iki sayfalık bir hacme sahipken yazar bundan sonraki kısmı Türk Dünyası kültür coğrafyasındaki kurt merkezli inanç, pratik ve sözlü ürünlere ayırmıştır.

Kitaptaki ikinci çalışma da bir önceki gibi bir bildiri metnidir. *Bir Sandıklı Efsanesi ve Türk Kozmogonisinde Kurt*⁴ başlıklı bu çalışmanın girişinde Türkiye ve Türk Dünyasındaki kurt algısı irdelenmiştir. Yazar burada da verdiği başlıktan uzaklaşarak çalışmasını oluşturmuş söz konusu edilmesi beklenen Sandıklı efsanesine ise çalışmanın sonunda yer verilmiştir. Yazarın verdiği efsane metni *kurtla kıyamete kadar, kurt nine-kurt dede* ve *kurt oğullarından beri* gibi özlü sözleri pekiştirmek için verilmiştir. Yazar, çalışmasının sonuç bölümünde efsaneye binaen kıyametin koptuğu zamanda kalacak tek varlığın kurt olması ile *kurtla kıyamete kadar* ifadesini paralel bir anlam birliğiyle kanıtlamaya çalışmıştır.

Yerel bir gazete için hazırlandığı belirtilen *Yozgat Örnekleri İle Anadolu İnanç Coğrafyasında Kurt-Kudret Helvası*⁵ adlı çalışmada yazar Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde geçen kavramın Müslüman olmayan Türklerde de yer aldığından yola çıkarak bu kavramın kamlık kurumunda da benzer bir şekilde yer aldığı konusuna Türk Dünyası coğrafyasındaki diğer örneklerle temas etmiştir. Ancak makalenin başlık ve metin kısımları birbirlerini karşılamamış olup makalede başlıkta belirtilen *Yozgat Örnekleri* yer almamaktadır. Konuyla ilgili olarak çalışmanın başında şöyle bir ibare kullanılmıştır: "*Sunumunu yapmakta olduğumuz bu çalışma anılan arayış istikametinde kurgulanmıştır. Evvelce yapılmış 20ye yakın kudret helvası içerikli halk inanmasının ortak paydası, bu kere Yozgat'tan yapılmış tespitler etrafında değerlendirilmeleri cihetine gidilmiştir. İrdelememizde ilkin konu ile ilgili muhtelif bölgelerden yapılmış tespitler ele alınacak ara değerlendirmeler yapılacak Yozgat örneğinden sonra sonuca varılmasına geçilecektir.*"⁶ Bu paragrafta verilen bilgiye rağmen Yozgat örneğine makalede rastlanmamaktadır.

*Barak Baba ve Hayvan Ata Mit*⁷ başlıklı makalede yazar Hayvan Ata konusunu başka bir çalışmada incelemeyi uygun bulmuş yalnızca Barak Baba konusunu ele almıştır. Bundan önce yapılan çalışmalara yer veren Y. Kalafat, diğer çalışmalara dayanarak *barak* kelimesinin kökeni üzerinde durduktan sonra *barak/köpek* in *Türkiye* ve *Türk Dünyası'nın* diğer boylarındaki algı, inanma ve pratikten bahsetmiştir. Söz konusu hayvanın İslam sonrası dönemde veli kültündeki yerine de değinen araştırmacı sonuç olarak *barak adınının, Barak isimli mi-*

³ Y. Kalafat; **Türk Mitolojisinde Kurt**, Ankara: Berikan Yay. 2012 ss. 10-26.

⁴ Y. Kalafat; **age**, ss. 27-35.

⁵ Y. Kalafat; **age**, ss. 37-48.

⁶ Y. Kalafat; **age**, s. 38.

⁷ Y. Kalafat; **age**, ss. 49-68.

*tolojik hayvandan geldiğini*⁸ ifade ettikten sonra bunun daha sonra ongun olup tabu haline geldiğini söyler.

Kitaptaki bir diğer makale *Kurt Ata Mit*⁹ başlığını taşımaktadır. Yazarın ifadesiyle problematik *kurdun halk inançlarından hareketle ata kimliğinin sorgulanması* olarak belirlenmiştir.¹⁰ Türk kozmogonisi, mitolojisi ve halk anlatımları çerçevesinde örneklerle konuyu zenginleştiren araştırmacı Türkiye sahasındaki kurt isimli mübarek şahsiyetten bahseder. İlerleyen satırlarda yine Türk Dünyası merkezli olmak üzere kurt ata inancını yansıtan yazıya geçmiş veya hala sözlü olan örneklerden bahsedilir.

Yazarın bir diğer araştırmacı Cevdet Avcı ile yapmış olduğu *Karşılaştırmalı Barak Halk İnançları*¹¹ başlıklı makalede Barak halk kültürünün tarihî coğrafyası tespit edilmiş, bu coğrafyada yaratılan sözlü ürünlerden bir kısmı sunulmuş ve söz konusu konuyla ilgili bazı çalışmalara temas edilmiştir. *Karşılaştırmalı Barak Halk İnançları* alt başlığı altında ise *Barak Türkmen kültür dokusu* içerisindeki folklor (inanmalar, pratikler vb.) öğeleri karşılaştırmalı olarak anlatılmıştır.

Bu eserde yer alan makale ve bildirimleri bir kitap tanıtımı hacmi içerisinde irdelemeye çalıştık. Yazarın saha araştırmaları da yaparak zengin bir içerikte oluşturmaya çalıştığı incelemelerin bazılarında içerik ve başlık arasında bir kopukluk olduğu görülmektedir. Bazı başlıklardan yola çıkarak metin içerisinde aranan değerlendirmeler es geçilmiştir. Bununla birlikte eserdeki iki ifade olumsuz manada dikkatimizi çekmiştir. İlki eserin *Sözbaşı* bölümünde yer alan *Türk Kültürlü halklar* ifadesidir.¹² Burada yazar Türk Dünyası coğrafyasında meskûn Türk boylarından mı bahsediyor yoksa yine bu coğrafya içerisinde yaşayan gayr-ı Türk olup Türk kültüründen fazlasıyla etkilenmiş gruplardan mı bahsediyor? Bahsettiğimiz ikinci gruptan zikredildiğini sanmıyoruz ki kitaptaki makalelerde yalnızca Türk Dünyası coğrafyasındaki Türk boyları ile bir-iki yerde rastladığımız Kürt, Kalmuk ve Buryatlara rastlanmıştır. Bu sebeple Türk Dünyası coğrafyasındaki Türk grupları için Türk Kültürlü halklar yerine duru bir anlatımla “Türk boyları” denmesi yeterli olurdu kanaatindeyiz. Önerilen bu tabir akıllarda soru işareti oluşturmayacak yalınlıktadır. İkinci ifade ise *Yozgat Örnekleri İle Anadolu İnanç Coğrafyasında Kurt-Kudret Helvası* adlı çalışmadaki *Muhammedî İslam* tabiridir. Yazarın burada bu ifadeyle Kur’an ve sünnet esaslı Asr-ı Saadet dönemi İslam anlayışını kastettiğini tahmin etsek de ifadenin bilhassa Batı literatüründe Muhammedizm şeklinde algılandığını düşünmekte ve böyle bir ifade yerine sadece İslam tabirinin yeterli olacağını düşünüyoruz.

⁸ Y. Kalafat; *age*, s. 68.

⁹ Y. Kalafat; *age*, ss. 69-80.

¹⁰ Y. Kalafat; *age*, s. 70.

¹¹ Y. Kalafat; *age*, 81-118.

¹² Y. Kalafat; *age*, s. 9.